

УДК 336.143

Левченко І.А.

викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Тернопільського національного економічного університету

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ ТА НЕОБХІДНІСТЬ БЮДЖЕТНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ В УКРАЇНІ

DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF BUDGETARY PLANNING SYSTEM AND NECESSARY BUDGETARY FORECASTING IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто основні аспекти формування системи бюджетного планування відповідно до основних завдань соціально-економічного розвитку країни. Досліджено систему вдосконалення інституційних засад бюджетного процесу, посилення взаємозв'язку річного та перспективного бюджетного планування, застосування сучасних методів управління бюджетними ресурсами, подальшого розвитку програмно-цільового методу планування бюджету. За результатами проведеного дослідження зроблено висновок про необхідність запровадження дієвого механізму управління бюджетним процесом, встановлення взаємозв'язку між стратегічними цілями розвитку країни та можливостями бюджету у середньостроковій перспективі.

Ключові слова: бюджет, програмно-цільовий метод планування бюджету, соціально-економічний розвиток держави, бюджетний процес, середньострокове планування, прогнозування.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены основные аспекты формирования системы бюджетного планирования в соответствии с основными задачами социально-экономического развития страны. Исследована система совершенствования институциональных основ бюджетного процесса, усиления взаимосвязи перспективного бюджетного планирования, применения современных методов управления бюджетными ресурсами, дальнейшего развития программно-целевого метода планирования бюджета. По результатам проведенного исследования сделан вывод о необходимости введения механизма управления бюджетным процессом, установления взаимосвязи между стратегическими целями развития страны и возможностями бюджета в перспективе.

Ключевые слова: бюджет, программно-целевой метод планирования бюджета, социально-экономическое развитие государства, бюджетный процесс, планирование, прогнозирование.

ANNOTATION

As a result of the study, the main aspects of the formation of the budget planning system in accordance with the main tasks of the country's socio-economic development were considered. The system of improving the institutional foundations of the budget process, strengthening the relationship between long-term budgetary planning, the use of modern methods of managing budget resources, further development of the program-target method of budget planning is explored. Based on the results of the study, a conclusion was drawn on the need to introduce a mechanism for managing the budget process, establishing the relationship between the strategic goals of the country's development and budget capabilities in the future.

Keywords: budget, program-target method of budget planning, social and economic development of the state, budgetary process, planning, forecasting.

Постановка проблеми. Бюджет держави є однією з ланок фінансової системи країни та основним інструментом реалізації її політики.

Тому бюджетна політика потребує постійного вдосконалення системи планування бюджетних показників на середньострокову перспективу. Бюджетне планування має враховувати особливості та тенденції соціально-економічного розвитку країни, а також фактори впливу на стійкість та збалансованість державних фінансів. Як наслідок, в умовах сьогодення посилюється актуальність дослідження теоретичних основ бюджетного планування через необхідність формування ефективної стратегії соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми впливу бюджетного планування на соціально-економічний розвиток країни зробили С. Буковинський, О. Василік, В. Глущенко, А. Даниленко, І. Запатріна, І. Лук'яненко, І. Луніна, В. Опарін, В. Федосов, І. Чугунов та інші вчені.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте залишається відкритим питання впровадження перспективного бюджетного планування та визначення основних напрямів удосконалення бюджетного планування на середньострокову перспективу.

Мета статті полягає в розкритті теоретичних засад бюджетного планування на середньострокову перспективу у системі соціально-економічного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджет є вагомим складовою системи фінансового регулювання економіки, що відображає відносини у процесі перерозподілу валового внутрішнього продукту з метою задоволення потреб суспільства. Ефективність бюджетного планування забезпечує державі досягнення запланованих економічних та соціальних цілей [1, с. 155].

Бюджетне планування є процесом визначення напрямів використання бюджетних ресурсів в економіці держави з метою забезпечення її стабільного соціально-економічного розвитку. Цей процес передбачає застосування певних методів планування, які найбільш вдало можуть задовольнити умови та цілі цього процесу в певній країні. Серед них виділяють методи коефіцієнтів, прямого розрахунку, екстраполяції, економічного аналізу, а також нормативний, балансовий, та програмно-цільовий методи планування бюджету.

Бюджетне планування вирішує завдання функціонування та розвитку суспільства шляхом підтримки стабільності та збалансованості економіки, створює умови для підвищення рівня життя та соціальних стандартів як продуктивних чинників розвитку економіки та суспільства.

Низкою науковців бюджетне планування соціально-економічного розвитку розглядається в контексті регулювання фінансових відносин між бюджетами. Так, на думку В. Федосова, В. Опаріна, Л. Сафонової, бюджетне планування полягає в діяльності органів законодавчої та виконавчої влади вищого рівня щодо розподілу та перерозподілу доходів і нормування видатків, яке здійснюється з метою збалансування бюджетів нижчого рівня [2, с. 87].

За допомогою бюджетного планування вирішується основне завдання, яке пов'язане зі встановленням пропорцій розподілу бюджетних ресурсів між бюджетами різних рівнів, що забезпечують максимально можливе задоволення потреб населення відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Основні завдання бюджетного планування зображено на рис. 1.

Основним методом бюджетного планування є програмно-цільовий, який ґрунтується на раціональному управлінні бюджетними коштами та спрямований на вирішення соціально-економічних питань, що стоять перед суспільством на певному етапі його розвитку. Формування бюджету за програмно-цільовим методом дає змогу визначити бюджетні показники на основі планування відповідних значень на рівні держави, адміністративно-територіальних одиниць, відповідних галузей економіки та соціальної сфери.

Програмно-цільовий метод бюджетного управління набув широкого застосування, який сприяє більшій ефективності та прозорості у використанні бюджетних ресурсів. Середньострокове бюджетне планування як елемент програмно-цільового методу запроваджується з метою поліпшення макроекономічного балансу шляхом розробки узгоджених та реалістичних прогнозів доходів бюджету; визначення загальних цілей бюджетної політики та забезпечення відкритості в їхньому досягненні впродовж де-

кількох років; дотримання чітких пріоритетів у сфері державних видатків; удосконалення розподілу бюджетних коштів, спрямованих на досягнення стратегічних пріоритетів між відповідними функціями; підвищення відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів за ефективне та раціональне їх використання; посилення загального бюджетного контролю.

За період використання програмно-цільового методу в бюджетному процесі України система планування набула значного розвитку. Водночас існують проблеми методологічного та практичного характеру застосування цього методу, які потребують вирішення для забезпечення розвитку ефективної системи управління результатами в Україні.

Програмно-цільовий метод недостатньо взаємопов'язаний з іншими макроекономічними інструментами, використовується лише під час формування бюджету за програмами. Доцільним є формування бюджетних програм відповідно до середньо- та довгострокових пріоритетів розвитку галузей економіки, а також соціально-економічного розвитку країни.

Важливим є створення ефективної системи стратегічного прогнозування та середньострокового бюджетного планування з метою використання переваг методу щодо можливості оптимального розподілу бюджетних видатків та оцінювання на стадії планування відповідності результату запланованим стратегічним цілям розвитку.

Прогнозування – це виявлення ймовірних шляхів та результатів розвитку, що характеризує процеси на майбутнє та базується на системі фактів, доказів та причинно-наслідкових зв'язків, раціональних очікувань.

Прогнозування та планування бюджетних показників ґрунтується на аналізі тенденцій формування та виконання доходів і видатків бюджету, макроекономічних показників економічного та соціального розвитку. Важливими є економіко-математичні методи та моделі, що дають змогу прогнозувати та планувати доходи й видатки бюджету в динаміці з урахуванням їх взаємовпливу з макроекономічними та зовнішніми факторами [3, с. 188].

Процес прогнозування містить низку етапів, кожен з яких розв'язує певне завдання:

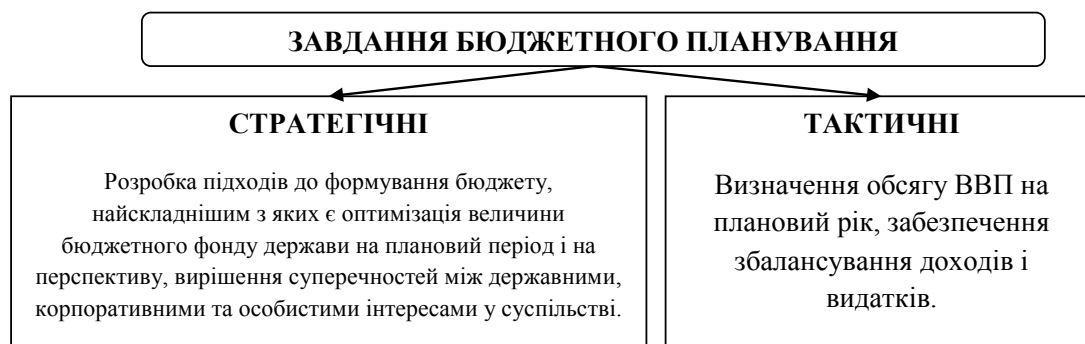

Рис. 1. Завдання бюджетного планування

– визначення завдання (уточнення об'єкта прогнозу, формування мети й завдання, визначення точності й часу випередження прогнозу);

– формування об'єкта прогнозу відповідно до поставленого завдання (визначення структури об'єкта, виокремлення головних чинників, з'ясування їх підпорядкованості, ієрархічності, взаємозв'язку);

– збір ретроспективної інформації про об'єкт (визначення джерел інформації, розробка методики переробки та подання інформації, встановлення її обсягів);

– формалізація завдання (розробка методики формалізованого подання інформації, здійснення вибору класу моделей опису об'єкта прогнозу);

– вибір методів та алгоритму (вибір серед відомих найбільш придатного методу прогнозування, розробка відповідного алгоритму, оцінка точності прогнозу);

– моделювання на підставі ретроспективних даних оцінки якості моделі;

– видача результатів прогнозу.

Відмінність прогнозування від планування полягає в тому, що воно, будучи складовою частиною планування, існує самостійно. Виражається це в тому, що існують економічні процеси, які не завжди піддаються плануванню, але є об'єктами прогнозування. Головна розбіжність між прогнозом та планом полягає в тому, що план має директивний, а прогноз – ймовірнісний характер.

Бюджетне прогнозування має набути стратегічного характеру, включати заходи щодо вдосконалення бюджетного механізму та засобів бюджетного регулювання за умови динамічного підтримання фінансової збалансованості в економіці.

Прогнозування має стати невід'ємною частиною процесу перспективного бюджетного планування, що дасть можливість проаналізувати тенденції формування ресурсів бюджету та їх використання, виявити чинники, які необхідно враховувати в розрахунках бюджетних показників, визначити їх взаємозв'язки. Призначення бюджетного прогнозування полягає в оцінюванні найбільш вірогідних варіантів формування та напрямів використання ресурсів бюджету. Аналіз таких варіантів створює основу для вибору цілей, які є орієнтиром під час розроблення бюджету.

Обґрунтування доцільності використання середньострокового підходу в бюджетному процесі полягає в існуванні таких переваг: середньострокові бюджетні проектування дають оцінку відповідності поточної політики та її майбутнього впровадження у фіскальній стратегії держави; багаторічне планування надає бюджетному процесу риси безперервності й наступності; багаторічне бюджетування поліпшує ефективність розподілу державних ресурсів, підвищуючи прозорість і підзвітність у бюджетному процесі, а також забезпечуючи механізм систематично-

го перегляду бюджетних зобов'язань і пріоритетів витрачання бюджетних коштів [4, с. 17].

Таким чином, сучасні умови вимагають розширення галузі застосування процесу бюджетного прогнозування, подальшого вдосконалення методології розробки цих прогнозів.

Під час планування бюджету за програмно-цільового методу стратегічне прогнозування та планування є першим етапом системи складання бюджету та управління ним. Наступним етапом є визначення цілей на середньострокову перспективу. Після визначення основної мети та стратегічних цілей застосовується програмно-цільовий метод як метод реалізації стратегій [5, с. 407].

Висновки. Отже, ефективне та результативне використання бюджетних коштів є одним з найважливіших завдань планування та виконання бюджету в умовах обмежених ресурсів. Важливим є вдосконалення системи управління видатками бюджету щодо підвищення результативності їх використання. Подальший розвиток системи планування бюджету, що ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує вдосконалення стадій бюджетного процесу щодо підсилення дієвості середньострокового планування бюджету та підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Розробка бюджетної стратегії з урахуванням циклічності економічного розвитку сприятиме підвищенню керованості бюджетного процесу. Від виваженості та своєчасності прийняття управлінських рішень залежить рівень ефективності бюджетної політики та функціонування бюджетної системи загалом. Бюджет як інструмент економічного регулювання має бути збалансованим у середньо- та довгостроковій перспективах. Бюджетна стратегія на середньострокову перспективу повинна бути спрямована на забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць і країни загалом за умови врахування критеріїв ефективності та результативності бюджетних видатків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Управління Державним бюджетом України / колектив авторів; заг. ред. М. Азарова. Київ: Зовнішня торгівля, 2010. 816 с.
2. Федосов В., Опарін В., Сафонова Л. та ін. Бюджетний менеджмент / за заг. ред. В. Федосова. Київ: КНЕУ, 2004. 864 с.
3. Шаповал С. Формування бюджету у країнах з розвинутою економікою. Проблеми та перспективи розвитку національних економік: від мікро- до макrorівня: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (8 квітня 2016 р.). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2016. 294 с.
4. Впровадження середньострокового бюджетного планування як механізму узгодження соціально-економічної та бюджетної політик. Біла книга Міністерства фінансів України. Київ, 2006. 30 с. URL: <http://www.icps.com.ua/arh/pub/ep/4512.html>.
5. Шаповал С. Бюджетне планування як інструмент економічного зростання. Економічний вісник університету Пер.-Хм. ДПУ ім. Г. Сковороди. 2015. № 26/2. С. 406–410.